

ТУРСУНБОЙ
НУЪМОНБОЙ ЎҒЛИ

**БАРҲАЁТ
УСТОЗЛАР**

Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

Наманган Давлат университети

Турсунбой Нуъмонбой ўғли

Барҳаёт устозлар

(Хотиралар)

«Наманган» нашриёти

Устозни отадан улуғ деб билган маърифатпарвар халқимиз муаллим ва мураббий зотини ҳамиша ардоқлаб, уларнинг меҳнатини қадрлаб келади.

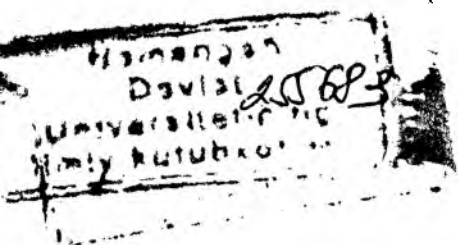
И.А. Каримов

Мазкур хотира китобимни Наманган Давлат университетининг 60 йиллигига бағишлайман.

Ушбу олий даргоҳда узоқ йиллар ишлаб, абадиётга юз тутган устоз ва ҳамкасбларимнинг қабрлари нурга тўлсин, жойлари жаннатга айлансин, уларни Оллоҳ ўзининг раҳматига олган бўлсин!

Муаллиф

Масъул муҳаррир: Маҳмуджон Маъмуров, филология фанлари номзоди, доцент.

НГ $\frac{220-394,95-389-820}{221-6,25-(04)-02}$ 2002й

© Т. Нўъмонбой ўғли,
«Наманган» нашриёти

Қимматли ёднома

Кунлар ўтади, ойлар ўтади. Инсон аста-секин бу фаний дунёдан боқий дунёга юз тутаяди. Уларнинг қилган ишлари, шухрати, номлари, сўзлари киши ёдида қолади. Хотира ҳам инсон билан бирга кетади. Агар хотиралар ёзиб қолдирилса-чи, у абадий қолади, кишилар онгида яна «тирилади».

Ана шу эзгу мақсад йўлида Наманган Давлат университетининг нуроний устоз педагогларида бири, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими, филология фанлари номзоди, доцент Турсунбой ака Нуъмонов хайрли ишга қўл урди. Яқинда «Барҳаёт устозлар» номли мемуар характеридаги хотира китобини битди.

Унда олий ўқув юртида узоқ йиллар ишлаб, бу ёруғ оламдан ўтган устоз педагоглар ҳақида ҳикоя қилинади. Улар орасида республика ва вилоят илм-фани тараққиётига катта ҳисса қўшган, элу-юрт ўртасида обрў қозонган ҳамкасблар ва шогирдлар қалбида ёрқин из қолдирган профессор-ўқитувчилар, кафедра мудирлари, деканлар, ректорлар бор. Муаллиф улар билан бирга ишлаган, таълим-тарбия ва жамоат ишларини бажаришда ҳамкорлик қилган, суҳбат қурган, оилавий бонди-келди ташкил қилган, оғир ва еңил кунларда, қувноқ ва қайғули дамларда бирга бўлган. Муболағасиз айтиши мумкинки, муаллиф ўтган устозлар ҳақида мукаммал билимга эга бўлган барҳаёт қомусий олимдир. Биографик ёдномаларда марҳум олимларнинг босиб ўтган шонли йўллари, таҳсил олган илм-фан ўчоқлари, ҳаётда амалга оширган юмушлари, илмий-тадқиқотлари, фанга қўшган янгиликлари, мутахассислар етиштиришдаги жонбозликлари, оилавий аҳволлари содда, лўнда ва қизиқарли тарзда баён этилади. Ҳар бир педагог ҳақидаги маълумотлар киши қалбида ҳайратланарли ҳислар уйғотади.

Мен бу китобнинг қандай қилиб вужудга келганидан хабардорман. Домла узоқ вақт меҳнат қилди. Бебаҳо вақтини сарфлади, елиб-югурди, излади, материал топганда қувонди, топилмаган чоғлар куюнди. Муаллимларнинг барини ёддан

билса ҳам, яна уларнинг оила аъзолари, фарзанлари, шогирдлари, ҳамкасблари билан суҳбат курди. Битта рақамни аниқлаш учун ҳафталаб овора бўлди. Архив материалларни қидирди. Ўнлаб кишилардан илтимос қилиб, «сарғайди». Афсуски, баъзи кимсалар бу муҳим савобли ишга лоқайд қаради.

Китобнинг вужудга келишига НамДУ ректорати, шахсан НамДУ ректори, сиёсатшунослик фанлари доктори, профессор Турсунбой Файзуллаевнинг бегараз ёрдами кор келди. Бу қудрат муаллиф юрагига далда бериб турди.

Турсунбой Нуъмонов - қалами ўткир, сўзи ўткир олим. Бу китоб унинг «Ўтганларим ва барҳаётларим» мемуар асарининг мантиқий давомидир.

Турсунбой Нуъмонов — олижаноб, иймон-эътиқодли ва инсофи юксак инсон. Узоқ йиллик тажрибага эга. Одамларга фақат яхшиликни кўзлайди. Қаерда ноҳуш воқеа-ҳодиса кўрса, бефарқлик билан ўтиб кетолмайди, аралашади, ёнади, адолатнинг қарор топишига эришади, қорани инкор этади, оқни улуғлайди. Кишилар қалбига ва онгига эзгулик уруғини сеппиб, ўсиб чиқмагунча тинчимайди.

У ўзининг бутун умрини, онгли фаолиятини инсон тарбиясига, ёш авлод таълим-тарбиясига бағишлади.

Мен домлага узоқ умр тилайман. Элу юрт, дўстлар, ҳамкасблар, фарзандлар бахтига омон бўлсинлар.

Ҳадиси шарифда айтилганидек, олимлар қалами шаҳид қонидек муқаддас бўлади. Домланинг эзгулик дурдоналарини тўқувчи қаламларига, Абдурахмон Жомий иборалари билан айтганда, осмондан олқишлар ёғилсин.

Маҳмуджон МАЪМУРОВ,
НамДУ доценти.

*Бировким қилса олимларга таъзим,
Қилар гўёки пайгамбарга таъзим.*

Алишер Навоий

Ўлмас сиймоларни қўмсаб...
(Муқаддима)

БИСМИЛЛАҲИР роҳманир роҳим.

Меҳр олам уйининг синчи бўлиб, у юракнинг энг чуқур ерида яшайди, кўз қорачиғида ёлқинланади, сўзда, наинки сўзда, бутун фаолиятда, ҳар бир хатти-ҳаракатда ифодаланади.

Меҳр эзгуликларнинг аввалидир. Бу пок тошқинли туйғу жумлаи жаҳонни бирлаштиради. Муҳими, тинчлик, Истиқлол барқарор, меҳр эса пойидордир.

МУҲТАРАМ ва муҳтарама ҳамкасбларимиз, азиз дўст-биродарларим, ушбу муқаддас олий ўқув юртида ишлай бошлаганимдан буён бир неча мўътабар аҳли илмлар фоний саройдан боқий дунёга рихлат қилишди. Ҳа, ўлим ҳеч кимни аяб ўтирмас экан. Бас шундай экан, ўтганларнинг қабрлари доимо мунаввар бўлсин. Буюк аллома Шарофуддин Али Яздий таъбирлари билан айтганда, уларнинг руҳи жаннат ичра нурга чўмсин, ҳақ васлига етиб масрур бўлсин...

Инсондан хотира қолади деганларидай, улар билан ўтказган самимий суҳбатларим, баҳс ва мунозараларим тез-тез ёдимга тушиб туради. Қалбим эса уларнинг яна бир бор кўришни дилдан дардлашишни, кўнгилга оро берадиган суҳбатлар ўтказишни қўмсайди. Аммо...кўнгил кўнгил экан-да, лекин шунга қарамай, улар сиймосини яна бир бор эслаш, ёдга олишни мўминлик бурчимнинг бир қирраси эканлигини ҳис этдим. Шу боисдан, гарчи бир кичик хотира рисоласи бўлса-да, қалбим буюрганига жазм қилдим. Бунинг учун сизлардан узр сўрайман.

Ҳа, муътабар ҳамкасблар ва дўстлар, айрилиқдан оғир азобнинг ўзи бўлмаса керак, аммо одам боласи буни фақат йўқотгандан кейингина ҳис этади.

Муқаддас китобларимизнинг бирида шундай ривоят келтирилади. Пайғамбаримиз Муҳаммад (САВ) кўчада кетаётсалар йўлларидан ҳаддан зиёд бадбашара, сўхтаси совуқ ит чиқиб қолибди. Пайғамбаримиз итни кўрибдилар-у, хаёлларидан «Бунча совуқ ва хунук бўлмаса, бу махлуқ» деган фикр ўтибди. Шу пайтда итга тил кирибди-да: «Эй, Пайғамбар, сен нақшни ёқтирмайсанми ёки наққошни? Агар нақшни десанг ҳам, наққошни десанг ҳам барча сўзинг Оллоҳга тегишли», - дебди. Дарҳақиқат, наққош ҳам, нақш ҳам Оллоҳнинг ўзидир. Бу эса инкор этиб бўлмайдиган ҳақиқатдир.

Минг афсуски, буни биз кўп вақт тирикчилигимизда тўла ҳис этишдан, бир оз бўлса-да, йироқлашиб қоламиз.

Оллоҳ берган буюк неъматлардан бири инсон бўлиб туғилиш ҳамда инсонийлик фазилатларига эга бўлиб яшамокликдир. Қимматбаҳо манба ҳисобланган «Авесто»да инсонда уч рух мавжудлиги тилга олинади. Улар эса эзгу сўз, эзгу тиллак ва эзгу амалдир. Демак, инсон борки, у бир умр боғ-роғ яратиш, зурриёт қолдириш, яхшилик уруғини сочиш, билганларига амал қилиш, қолаверса, битиклар ёзишни орзу қилиб ўтади. Буни эса кўҳна дунёда «Ҳикмат» дея аташади. Менинг назаримда, ҳикмат — бу чинор, бу боғ, бу ахлоқ, бу одоб, бу адолат, бу ростгўйлик, бу эзгулик, бу яхшилик ва ҳоказолардир.

Масалан, одоб улўғлик ва юксаклик қасрининг карвони, бу карвон орқали барча мақсад ва манзилга етиш мумкин. Одоб ва одобсизлик мавзуида қалам тебратган Шарқ алломаларидан бири мавлоно Ҳожа Самандар Термизий шундай деган эканлар:

*Гўдакликдан ёмон феълга ўрганса,
Юз меҳнат-ла уни кам қилиб бўлмас.
Яхши йўлга солай дебон уринма,
Ўсиб қотган шохни ҳам қилиб бўлмас.*

Буюк мутафаккир Алишер Навоий ўзларининг “Маҳбуб ул-қулуб” асарида эса: “Яхшиликларни топмоқ, едирмоқдир. Зарур вақтида берилган эски чопон ва бўз тўн-саховат; бемаҳал ҳадя қилинган зарбафт чопон ярамаслиқдир”, деб бежиз айтмаганлар. Улуғларимизнинг таъбирича, яхши хулқли одам дунёни тарк этса-да, у тирик ҳисобланади. Ёмон ахлоқли одам тирик бўлса-да, барибир ўлик қаторидадир.

*Жаҳондан қидириб, кимдан сўрмадим,
Яхши хулқдан яхши нарса кўрмадим.*

Абдулбаракот Қодирий

*Улғаярсан, санда бор бўлса адаб,
Улғаярсан, санга ёр ўлса адаб.
Одам эрсанг, ташқи сурата берма зеб,
Она юртингни ҳаммиша айла зеб.*

Анбар Отин

Яхши одамларнинг инсоний фазилатлари борасида қўп-лаб мисоллар келтириш мумкин. Қўп йиллик ҳаётий кузатишларимга кўра, шундай хулосаларга ҳам келиб қолганман. Хўш, тириклик нима ўзи? Яшашдан мақсад-чи? Баъзилар “Овқат ейиш учун яшайпман” десалар, баъзи бировлар эса “Яшаш учун овқатланаман”, деб жавоб беришади. Ажабо, қайси бири тўғри ёки маъқул? Фикри ожизимча, иккинчиси, яъни яшаш учун овқатланиш маъбулдир.

Ҳа, ҳар бир одам яшаш жараёнида юксалиш учун интилади. Лекин шунга қарамай, ҳаёт кимгадир кулиб боқади, кимнингдир ўтга солиб, ўтдан олади. Бошқача қилиб айтганда, ҳаёт кимгадир боғ бўлса, кимгадир жаҳаннамдир. Бу эса инкор этиб бўлмайдиган ҳаёт сабогидир.

Ҳаётни бу қадар мураккаб жараён эканлигини улғайган сарингиз тўла ҳис этар экансиз. Шу боисдан, гоҳо “Қайда қолдинг, эй болалик чоғ” дегинг келади. Ҳаёт йўли узоқ карвон йўлидир. Карвон ўтади, ит ҳуради, аммо ҳаёт бетиним давом этаверади. Ажаб дунё?!

Яна бир гап. Ҳазрати инсоннинг киндик қони тўкилган тупроқ унинг биринчи ватанидир. Ватан деган муқаддас ту-

шунча шундан бошланади. У инсонни вояга етказди, улуғлайди ва ниҳоят ўз бағрига олади. Демак, ватан - бу бешиқдир. Ватан - бу муқаддас тупроқдир. Ватан - бу боболаримиз, момоларимиз ётган муборак заминдир. Ватан - бу бизнинг келажакда борадиган абадий маконимиздир.

*Ватан надир, туққон ерим, тургон ерим,
Ўсиб-униб, ўйнаб-кулиб юргон ерим.
Ватан менга ҳақиқатда қўндоқ каби,
Тарбиянинг негизини қургон ерим.*

Сидқий Хондайлиқий

Дилим ва кўнглим қўмсаган, бугунги кунда иккинчи умрларини ўтказаятган, маърифат йўлида жон фидо айлаган шоғирдлари қалбида абадий сақланиб қолаётган, эзгу ниятларига етган ёки ета олмаган, дил ва қалблари пок инсонларни элга танитган ҳам ушбу муқаддас Ватан тупроғидир.

Масалан, кенг қамровли билим эгаси, филология фанлари доктори, профессор Фаттоҳ ака Абдуллаевни, доимо ҳақиқат йўлида жон фидо этган, филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби Турсуной опа Ҳамидовани, ҳаё ва андишага бой, доцент Олияхон опа Ғаффоровани, бир сўзлик, қатъият эгаси, доцент, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Тожибой ака Ғозибоевни, ўта ҳалол ва покиза, доцент, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Азимжон Асқаровни, содда ва самимий, дўстлар кўнглини овловчи, камтарин, доцент Файзуллахон Ғайбуллаевни, оташ қалб, доцент Ҳамидулла Ҳусановни, ажойиб муаллим ва шоир, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, доцент Нуриддин Бобохўжаевни, кенг қамровли билим соҳиби, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, профессор Одилжон Носировни, беғараз қалб эгаси, катта ўқитувчи Ғайбулла ака Мусабоевни, дўстларга доимо яхшилик бахш этишга интилувчи, доцент Мирхон Ҳайдаровни ким эсламайди дейсиз? Минг афсуски, уларга бахтли кексаликнинг гаштини суриш насиб этмади. Наилуж, Оллоҳнинг ҳукми экан бу...

Ҳа, дўстлар, бўш вақтларимда гоҳо ҳовлимиздан ўтган кичкинагина ариқ бўйида ўтирар эканман, кўнглимдан “Ариқдан сув келяпти” ёки “Ариқдан сув оқиб кетяпти” деган ўйлар ўтади-да, инсон умрини ҳам шунга ўхшатгим келади. Ҳаётнинг аччиқ-чучугини татиган ва ундан фалсафий хулосалар чиқара олиш имкониятига эга бўлган донишманд шоир Умар Хайём ҳам инсон ҳаёти якунига қуйидагича баҳо беради.

*Кекса, ёш ҳаётга ҳар кимки етар,
Ҳаммаси изма-из, бирма-бир ўтар.
Бу дунё ҳеч кимга қолмас абадий,
Кетдилар, кетамиз, келишар, кетар.*

Шарқ алломаси Юсуф Хос Ҳожиб таъбирлари билан айтганда, туғилганлар ўлади, ном-нишонсиз ва изсиз бўлиб кетади, аммо сўзингни эзгу сўзласанг, ўлсанг ҳам сўзинг билан мангу қоласан.

Мен ушбу хотира рисоласини виждоним амри ила ёлғон ва лофдан бутунлай йироқда туриб ёзишга интилдим. Чунки ёлғон ва лофнинг умри қисқа бўлиб, натижаси эса хижолатлидир. Бобомиз, улуг саркарда Амир Темур айтганларидай “Қуч адолатдадир”. Тўғри, ҳаёт уммони курашида гоҳо қовурғалар синиши, маънавий эзилишлар ҳам бўлиб туради. Аммо адолат эртами-кеч ғалаба қилиши ҳаёт қонунидир. Бундай кўнгилсиз ҳодисаларни бутун хотирага олаётган марҳумлар ҳаётида ҳам, тириклар ҳаётида ҳам учраганлиги ҳамда учраши мумкинлиги ҳақиқатдан йироқ эмас.

Бу ҳақда Ўзбекистон Қаҳрамони, севимли шоиримиз Эркин Воҳидовнинг қуйидаги мисраларини келтириш жоизга ўхшайди:

*Яхшидир аччиқ ҳақиқат, лек ширин ёлғон ёмон,
Шу ширин ёлғонга лекин алданиб қолгон ёмон.*

Яна бир луқма. Муқаддас китобларимизнинг бирида инсон жисми тупроқ, сув, олов, ҳаво каби тўрт узвдан иборат эканлиги қайд этилади. Китобда айтилишича, агар улар мувозанати тенг бўлса, комил инсон, яхши инсон, эзгуликка талпи-

нувчи инсон, маънавий бой инсон бўлиши мумкин. Орамиздан ўтиб кетган ҳамкасбларимиз ҳам қайд этилган фазилат эгалари эдилар.

Чиндан-да, улар зиё тарқатувчилар бўлиб, билим гулзоридан бетиним гуллар теришга интилган, ўз соҳаларининг устаси эдилар. Ҳа, улардан минглаб шогирдлар баҳраманд бўлганлар. Шу сабабли ҳам бугун устоз муаллим ва муаллималарнинг номлари уларни билганларнинг, шогирдларнинг тили ҳамда дилида ҳурмат ва эҳтиром билан зикр қилинмоқда. Шоирлар тили билан айтганда, қалб сўзи гулдастаси боғланади шаънингизга, эй мураббийлар, Ҳар гунчада устозга меҳр рамзи жилодир, сўнмайди умрбод...

Менимча, интилганга толе ёр деганларидай, ўқитувчи бўлиш осонга ўхшайди, аммо устоз бўлиш мураккаб жараёндир. Чунки устоз ҳам илм эгаси, ҳам ўз билимига амал қилувчи комил инсон бўлмоғи лозим.

Дарҳақиқат, диний илм ҳам, дунёвий илм ҳам ҳаммага насиб этавермайди. Бу ҳақда пайғамбаримиз Муҳаммад (САВ) ўз вақтида шундай деган эканлар: “Кимгаки Оллоҳ таоло яхшилиқни раво кўргайдир, уни дин илмидан баҳраманд қилгайдир, илмга илм олмоқ йўли билан эришилади”. Бизнинг назаримизда, пайғамбаримизнинг ушбу башоратлари дунёвий илм олишга ҳам бевосита тааллуқлидир.

*Меҳнат тагидадир, эй оқил, ҳар ганж,
Ганж топмас ҳеч кимса топмас эса ранж.*

Абдулқосим Фирдавсий

Қомусий билим соҳиби, машҳур файласуф, шоир ва адабиётшунос олим Абу Наср Форобийнинг таъбирларича, инсон юксак камолотга эришув йўлида ҳаракат қилганидек, ақлий билишга ҳам ҳаракат қилса, ҳеч шубҳасиз, ўзи интилаган сўнгги даражадаги бахт-саодатга эриша олади.

Нақл қилишларича, Искандар Зулқарнайн кунлардан бир куни Арасту, Афлотун ва Букротга ҳикматли сўзларни ўз ичига олувчи бир “Панднома” ёзишни буюрди. “Мен уларни ўқиб,-деди Искандар,-саволимга жавоб топай, бошимга тушган мушкул ишларни ҳал қилай!”

Арасту пандномаси. Эй Искандар, дилингни илм билан обод қил, илмсиз кишилар билан суҳбат қурма, умрингни беҳуда ўтказма, муваффақиятларингга мағрурланма, ҳасадчиларни уйингга киритма, сийнангни гина-қудуратдан холи тут, бировга нисбатан гина сақлама, ёмонлик қилишдан қоч, яхшилик қилишга интил, яхши кишиларни сўз ва яхши ҳадялар билан сарафроз қил, тарбия таъсир қилмайдиган кишилар билан яқинлик қилмагинки, бўри ёки илон аҳён-аҳёнда зарар етказадди, аммо зарари ҳалокатга олиб келади...

Ҳа, муборак “Ҳадис”да: “Касбнинг энг яхшиси кишининг ўз қўли билан бажарилган иши ва ҳалол саводидир”, дейилади.

Ушбу муқаддас университетимиз тарихида илмий-педагогик кадрлар тайёрлаш ишига алоҳида эътибор қаратилганлиги таҳсинга сазовордир. Ижтимоий, табиий, педагогика-психология, физика-математика, гуманитар каби фанлар соҳалари бўйича арзигулик ютуқлар қўлга киритилган, киритилмоқда ҳам. Бу борада Абдуғани ака Алиев, Бойқўзи Турдалиев, Солижон Турғунов, Одилжон Носиров, Ҳабибулло Сулаймонов, Адҳамжон Абдуллаев, Маматхон Иброҳимов, Тўлқинжон Турдиев, Нуриддин Бобоҳўжаев каби марҳум олимларимизнинг фан соҳасига қўшган салмоқли ҳиссаларини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиздир. Биз хотирлаётган олим ва олима, муаллим ва муаллималарнинг ибратли ҳаёт йўллари, боқий руҳлари, бебаҳо илмий ишлари барча касбдошлар, ҳамфикрлар ва ниҳоят талабалар учун ҳамиша мўътабар ҳам ардоқли бўлиб қолади. Тўғрироғи, улар Наманган илм-адаб аҳли орасида хийлагина обрў-эътибор топган устоз эдилар.

Қадимги манбалардан бири - “Фавокиҳ ал-жуласо”да айтилади:

Бир куни Искандардан:

- Сен устозингни онангдан кўра яхшироқ ҳурмат қилар эмишсан, шу ростми? - деб сўрадилар.

- Ҳа, - деб жавоб берди Искандар, - онам мени йўқлик осмонидан олиб тушди, устозим эса ердан кўкка кўтарди.

Бузургмеҳрдан:

Нима учун устозингни отангдан афзалроқ ҳурмат қиласан? - деб сўрадилар.

- Чунки отам мени ўткинчи ҳаётга олиб келди, устозим эса боқий ҳаёт бағишлади, - деб жавоб берди.

(“Оталар сўзи” дан).

Мавлоно Кошифий айтадилар: “Устоз ва муаллимлар ҳурматини ўрнига қўйганлар бу дунёда ҳам, охиратда ҳам саодат топар”.

Ҳар бир ташкилотнинг ўз раҳбари бўлиши табиий бир ҳол бўлиб, унинг олдида асиллик, қўл остидаги ходимлар аҳволдан хабардорлик, уларга нисбатан хушмуомалада бўлишлик; сабр-чидамлилик ва ниҳоят, тинчликсеварлик каби муҳим аҳамиятга молик бўлган масъулиятли вазифалар юкланади.

Бизнинг олий билим юртимиз тарихида ҳам кўп қиррали фазилатларга эга бўлган Ирисбой ака Назаров, Собиржон ака Қорабоев, Зокир ака Миртурсунов, Файзулла ака Ғайбуллаев каби бир неча директор-ректорлар ўтишганким, уларни Тангри таоло ўз раҳматига лойиқ қилган бўлсин.

Ушбу хотира рисоламизда зикр қилинган ҳар бир муаллим-мураббийнинг ибратли ҳаёт йўллари, илмий-педагогик фаолиятлари ҳақида бир неча мақолалар, китоблар ёзилиши мумкин. Бироқ, имконият даражасини инобатга олиб, улар ҳақида мўъжазгина, содда ва самимий дил сўзларини айтиш билан чегараландик.

Хуллас, улар менинг устозларим, ҳамкасбларим, юртдошларим, замондошларим эдилар. Ҳаммаларини Яратгanning ўзи ўз марҳаматига олган бўлсин. Омин!... Барчамизга аждодлар руҳи мададкор бўлсин, азизлар.

Ушбу хотира рисоласининг юзага келишида яқиндан ўз ёрдамларини дариг тутмаган университет маъмуриятига, шунингдек факультет деканлари, кафедра мудирлари ҳамда айрим жонқуяр ўқитувчиларга муаллиф ўз миннатдорчилигини изҳор этади.

ФАТТОҲ АБДУЛЛАЕВ

(1914-1984)

Етук олим, филология фанлари доктори, профессор Фаттоҳ Абдуллаев 1914 йилда Наманган шаҳрида таваллуд топган. 1930 йилда А. Икромов номидаги педагогика билим юртига ўқишга кириб, уни 1933 йилда тамомлайди. 1934 йилда Ленинграддаги Герцен номи Давлат университетининг турк филологияси факультетига киради ва уни 1939 йилда имтиёзли диплом билан тугатади.

Фаттоҳ Абдуллаев 1939-1944 йиллар орасида Низомий номидаги Тошкент педагогика институтининг ўзбек тилшунослиги кафедрасида ўқитувчи бўлиб ишлайди.

1944-1947 йилларда эса Наманган ўқитувчилар институтининг ўзбек тили ва адабиёти кафедрасини бошқаради. 1944 йилда Мен (Нуъмонов Т.) филология факультетининг II-курс талабаси эдим. Домла “Ҳозирги ўзбек адабий тили” курсидан маърузалар ўқир эдилар. Биз эса мароқ билан тинглар эдик. Устоз турк, араб, форс ва рус тилларини яхши билардилар. Домланинг ғайрат, шижоат, талабчанлик, шогирдларга бўлган меҳрибонликлари ҳамон эсимда...

Фаттоҳ Абдуллаев 1946 йилда профессор А. К. Баровков раҳбарлигида “Ўзбек тилида арабизм” мавзуида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилади. 1947 йилнинг сентябридан 1951 йилнинг сентябригача Ўзбекистон ССР Фанлар Академиясининг Тил ва адабиёт илмий-текшириш институтида катта илмий ходим, сектор мудири вазифаларида ишлаган.

Тилшунос олим 1951-1957 йилда Хоразм педагогика институтида ўзбек тилшунослиги кафедрасини бошқариб, ўзбек тилшунослиги фанига оид курслардан маърузалар ўқиган.

1957 йилнинг сентябридан яна Ўзбекистон ССР Фанлар Академиясининг Тил ва адабиёт институтида катта илмий хо-

дим, 1965-70 йилларда ўзбек адабий тили секторининг бошлиғи лавозимларида ишлайди. 1970-80 йиллар орасида эса шу институтнинг тил тарихи секторининг мудири лавозимида фаолият кўрсатади.

Талантли олим кўп йиллик изланишларнинг якуни сифатида “Хоразм шевалари” номли катта ҳажмдаги монография яратди. 1961 йилда эса “Хоразм шевалари фонетикаси” темасида докторлик диссертациясини ҳам муваффақият билан химоя қилади.

Фаттоҳ Абдуллаевнинг “Об одном фонетическом соответствии в истории узбекского языка” (1958), “К вопросу об окончье в узбекском языке” (1957), “Киши номларини қисқартириш усуллари” (1960), “Ўзбек тилида қўш ундошлар” (1960), “Тил қандай ривожланади” (1972), “Ўзбек тилининг ўғуз лаҳжаси” (1978), “Ҳамза ва ўзбек адабий тили” (1981), “Ўзбек тилида бошқарув” (1982) каби асарлари ўзбек тилшунослиғи фани ривожига қўшилган йирик тадқиқотлар ҳисобланади.

Талантли олим дурустгина адабиётшунос ва таржимон ҳам эди. Масалан, домла “Умар Ҳайём - улуғ шоир ва файласуф”, “Туркман шоири Камина”, “Адабиёт - санъат сифатида” каби илмий ишлар муаллифи эди. Шунингдек, Берди Кербобоевнинг “Дадил қадам” (1952), “Небит доғ” (1962), М. Казакевичнинг “Одерда баҳор” (1950) романларини, Жек Лондоннинг “Ҳикоялар”ини (1957) ўзбек тилига таржима қилган.

Ҳурматли устоз ўз илмий-педагогик фаолияти давомида 100 босма табакдан ортиқ асарлар ёзганлар. Домла республикамизда ёш тилшунос кадрлар етиштиришга ҳам ўз ҳиссаларини қўша олган. Биргина бизнинг ўзбек тилшунослиғи кафедрамиздан профессор Бойқўзи Турдалиев, доцентларимиз Дадахон Эшондадаев, Ҳошимжон Шариповларнинг номзодлик ишларига илмий раҳбарлик қилганлар.

Таниқли олим Ф. Абдуллаев 10 та докторлик ва 30 тадан ортиқ номзодлик ишларига расмий оппонент бўлган эди.

Забардаст ҳамда захматкаш олимнинг илмий-педагогик фаолиятлари ҳақида Ҳ. Узоқовнинг “Ўзбек тилшунослари”

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими, Наманган Давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти Турсунбой Нуъмонов (Турсунбой Нуъмонбой ўғли) 1927 йилда Наманган туманидаги Фирвон қишлоғида таваллуд топган. Унинг 60 дан ортиқ илмий, илмий-услубий, тақриз ҳамда илмий-оммабон мақолалари эълон қилинган. Шунингдек, «Полизчилик терминларининг лексик-семантик ва грамматик хусусиятлари», «Полизчилик атамаларининг изоҳли луғати», «Наманган вилояти топонимларидан материаллар» (ҳамкорликда), «Тажриба ва маҳорат-эгизак», «Она тили дарсларида таълим-тарбия бирлиги», «Ўтганларим ва барҳаётларим» каби монография, қўлланма, рисола, мемуар китоблар муаллифнинг қаламига мансубдир.

